

Weerstandsvermogen en Risicobeheersing

Inleiding

De gemeente Rheden acht het wenselijk om risico's die van invloed zijn op de bedrijfsvoering beheersbaar te maken. Door inzicht in de risico's te hebben wordt de organisatie in staat gesteld om op verantwoorde wijze besluiten te nemen, zodat de risico's van nu en de risico's gerelateerd aan toekomstige ontwikkelingen in verhouding staan tot de vermogenspositie van de organisatie.

Om inzicht in de risico's van de gemeente te kunnen verkrijgen is er een risico-inventarisatie uitgevoerd. Hieronder wordt verslag gedaan van de resultaten van de risico-inventarisatie. Het accent ligt op exploitatierisico's. Op basis van de geïnventariseerde risico's is tevens het weerstandsvermogen berekend.

Risicoprofiel

De gemeentelijke risico's zijn integraal in kaart gebracht. Uit de inventarisatie zijn vanuit de afdelingen in totaal 56 risico's in beeld gebracht. In het onderstaande overzicht worden echter alleen de tien risico's gepresenteerd die de hoogste (netto) bijdrage hebben aan de berekening van de benodigde weerstandscapaciteit.

Top 10 risico's

nr.	Risico	Kans	Financieel gevolg	Invloed
1	Niet in exploitatie genomen gronden (NIEGG) dienen te worden afgeboekt.	50%	€ 1.000.000	15.55%
2	Het betreft hier een standaard risico met betrekking tot de Participatie-wet: 1. Hogere lasten dan begroot omdat het aantal uitkeringsgerechtigden sterker stijgt van verwacht. 2. Tegenvallende inkomsten van het Rijk.	50%	€ 1.000.000	14.61%
3	Faillissement van grote gesubsidieerde instellingen en aanvullende bijdragen aan gemeenschappelijke regelingen.	30%	€ 1.500.000	13.94%
4	Er treedt een boeggolf van uitvoeringskosten op in de eerste jaren m.b.t. de nieuwe taken (dit geldt voor alle 3 de decentralisaties).Het vergt naar schatting nog zeker een jaar om ook de uitvoeringskosten voor Wmo en Jeugd op orde brengen. Wij hebben in de VJN 2017 een goede basis voor de personeelsformatie in het sociale domein van de komende jaren gelegd. Toch kan het zo zijn dat we meer moeten uitgeven dan we hebben begroot.	70%	€ 500.000	10.81%
5	Mogelijke (incidentele) effecten van de samenwerking (De Connectie). Verwachte besparingen worden niet gerealiseerd.	50%	€ 500.000	7.69%
6	Huidige ICT ondersteunt onvoldoende het klantproces in het sociale domein.	50%	€ 500.000	7.68%
7	Ontslag van ambtenaren en bestuurders wat leidt tot wachtgeldverplichting.	90%	€ 200.000	5.59%
8	Door economische crisis, nieuwe taken, meer flexibele taken, is huidige personele inzet vaak niet voldoende.	40%	€ 300.000	3.75%
9	In kader van decentralisatie AWBZ-functie Begeleiding naar gemeente wordt 25% bezuinigd. Dergelijke bezuiniging kan maar deels tlv marktpartijen gebracht worden. Vergt naar schatting nog zeker een jaar om naar een stabiele begroting voor Wmo en Jeugd toe te werken. Toch kan het zijn dat de uitgaven hoger zijn dan begroot omdat het open einde regelingen betreft.	10%	€ 1.200.000	3.68%

10	Er worden toezeggingen gedaan door bestuurders die wettelijk niet na te komen zijn.	30%	€ 200.000	1.87%
-----------	---	-----	-----------	-------

Beheersmaatregelen

nr.	Maatregelen
1	Actiever bedrijfsperven verkopen om de voorraad voor 2020 te laten dalen. Eventueel een andere invulling (met waarde) vinden voor de af te boeken percelen.
2	Extra inspanningen om instroom te beperken en uitstroom te verhogen.
3	Uittreding en afwikkeling Presikhaaf. Tijdens het proces van de vervolgstappen op het Bresdo-rapport scherp de belangen van de gemeente volgen en bij de voorbereiding op definitieve besluitvorming de financiële consequenties mede leidend laten zijn.
4	Met het verder uitvoeren van het project "Regie in de Toegang" streven we naar een compacte, efficiënte en effectieve uitvoering in de SGT's (inclusief Schuldienstverlening) en het stabiliseren van de personeelsformatie in de teams S&O, BB en Uitvoering.
5	Continue monitoring van de dienstverlening van de Connectie. Regelmatig bestuurlijk en ambtelijk overleg om knelpunten te verhelpen. Scherpe controle op uitgaven van de Connectie.
6	Project ondersteuning klantproces Sociaal Domein met ICT starten en afronden.
7	De effecten van een rechtspositioneel besluit zullen in samenspraak met de betrokkene actief worden besproken en er wordt ingezet op een (vroegtijdige) re-integratie en begeleiding van werk naar werk.
8	Gelden beschikbaar stellen uit andere stelposten in de begroting.
9	1. Investeren in het klantcontact met de burger via methodiek van Het Gesprek zodat naar een maatwerkarrangement gezocht kan worden waarin het aandeel dure zorg mogelijk verminderd kan worden. 2. Via scherpe inkoop de prijsstijgingen van de zorg zelf onder controle houden.
10	Ambtelijke ondersteuning voor bestuurders optimaliseren.

Toelichting op de kolommen

De kolom "risico" bevat de omschrijvingen van het risico (gebeurtenis) die kan leiden tot een (nadelig) financieel gevolg. De waarschijnlijkheid dat de omschreven risico's zich daadwerkelijk voordoen wordt getoond in de kolom "kans". Voor risico's die zich herhaaldelijk voor kunnen doen, geeft de kans een indicatie van de frequentie waarmee risico's zich voordoen. Deze indicatie van de frequentie van voordoen wordt in onderstaande tabel getoond:

Omschrijving	Percentage
< 1 keer per 10 jaar	10%
1 keer per 5-10 jaar	30%
1 keer per 2-5 jaar	50%
1 keer per 1-2 jaar	70%
> 1 keer per jaar	90%

Via de kolom "financieel gevolg" wordt getoond wat de maximale financiële gevolgen zijn van het zich voordoen van het risico. Deze gevolgen zijn grotendeels ingeschat door gebruik te maken van de relatieve methode van inschatten. Dit wil zeggen dat er ordegrottes van risico's worden gehanteerd. De kolom "invloed" geeft aan welk aandeel het betreffende risico, middels simulatie van kansen en (maximale) gevolgen, heeft in het totaal benodigde weerstandsvermogen.

Mutaties

Ten opzichte van de top 10 risico's bij het voorgaand gecommuniceerd risicoprofiel (bij de jaarrekening 2016) doen zich in de samenstelling van het bovenstaande profiel weinig wijzigingen voor. Door een aanwijzing van de provincie is er een risico ontstaan dat voormalige NIEGG's (niet in exploitatie genomen gronden) niet kunnen worden ontwikkeld als bedrijventerrein. Daarnaast is er een financieel risico ontstaan door het oprichten van de Connectie. Dit risico is echter een bundeling van kleinere risico's die Gemeente Rheden voorheen zelf had op de bedrijfsvoering en werkt niet nadelig.

Weerstandscapaciteit

Benodigde weerstandscapaciteit

Op basis van de ingevoerde risico's is een risicosimulatie uitgevoerd. De risicosimulatie wordt toegepast omdat het reserveren van het maximale bedrag (optelling van de maximale gevolgen per risico) ongewenst is. De risico's zullen immers niet allemaal tegelijk en in hun maximale omvang optreden. De onderstaande overzichten tonen de resultaten van de risicosimulatie.

Benodigde weerstandscapaciteit bij verschillende zekerheidspercentages	
Percentage	Bedrag
50%	€ 1.525.011
55%	€ 1.618.174
60%	€ 1.714.913
65%	€ 1.816.737
70%	€ 1.926.604
75%	€ 2.051.071
80%	€ 2.193.934
85%	€ 2.363.504
90%	€ 2.578.372
95%	€ 2.904.312

Uit de tabel volgt dat 90% zeker is, dat alle risico's kunnen worden afgedekt met een bedrag van € 2.578.372 (benodigde weerstandscapaciteit). Uit cijfers van de voorgaande simulatie (jaarrekening 2016) blijkt een benodigde weerstandscapaciteit van € 7.656.131. De nu berekende benodigde weerstandscapaciteit is zodoende afgenomen met € 5.077.759

Beschikbare weerstandscapaciteit

De beschikbare weerstandscapaciteit van gemeente Rheden bestaat uit het geheel aan middelen dat de organisatie daadwerkelijk beschikbaar heeft om de risico's in financiële zin af te dekken.

Beschikbare weerstandscapaciteit	
Dekkingen	Omvang
Risicoreserve (JR 2016)	€ 5.788.390
Toevoeging aan risicoreserve (bij JR 2016)	€ 1.867.741
Incidentele begrotingsruimte (2018)	€ 50.000
Onbenutte belastingcapaciteit*	€ 160.000
Totale weerstandscapaciteit	€ 4.798.337

Onbenutte belastingcapaciteit*

De onbenutte belastingcapaciteit bestaat uit de extra structurele middelen die gegenereerd kunnen worden door de tarieven van de gemeentelijke heffingen te verhogen. Het gaat hierbij om de OZB, riool- en afvalstoffenheffing.

Relatie benodigde en beschikbare weerstandscapaciteit

Om te bepalen of het weerstandsvermogen toereikend is, dient de relatie te worden gelegd tussen de financieel gekwantificeerde risico's en de daarbij gewenste weerstandscapaciteit en de beschikbare weerstandscapaciteit. De relatie tussen beide componenten wordt in onderstaande figuur weergegeven.

Benodigde weerstandscapaciteit
 Resultaat van simulatie van de
 gekwantificeerde risico's.

Beschikbare Weerstandscapaciteit:
 Risicoreserve (deel algemene reserve)
 Incidentele begrotingsruimte
 Post onvoorzien

(Nieuw) weerstandsvermogen

De benodigde weerstandscapaciteit die uit de risicosimulatie voortvloeit, kan worden afgezet tegen de beschikbare weerstandscapaciteit. De uitkomst van die berekening vormt het weerstandsvermogen.

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit}} = \frac{\text{€ 7.816.181}}{\text{€ 2.578.372}} = 3,03$$

De ratio is gestegen ten opzichte van de ratio bij de jaarrekening 2016, dat na de storting naar de risicoreserve 1,00 bedraagt. Deze stijging van de ratio komt hoofdzakelijk door een daling van de omvang van de benodigde weerstandscapaciteit.

De onderstaande normtabel is ontwikkeld in samenwerking met de Universiteit Twente. Het biedt een waardering van het berekende ratio.

Figuur 4: Weerstand velden		
Waarderingscijfer	Ratio	Betekenis
A	>2.0	Uitstekend
B	1.4-2.0	Ruim voldoende
C	1.0-1.4	Voldoende
D	0.8-1.0	Matig
E	0.6-0.8	Onvoldoende
F	<0.6	Ruim onvoldoende

De ratio van de gemeente Rheden valt in klasse A. Dit duidt erop dat het weerstandsvermogen om exploitatierisico's af te dekken als uitstekend wordt beschouwd. Als uit de berekening blijkt dat het weerstandsvermogen in een andere klasse dan C komt te vallen zal er conform beleid een onttrekking aan of storting in de Algemene Reserve plaatsvinden. Omdat de ratio nu in de klasse A valt is er voorgesteld om de risicoreserve te verlagen met € 5.237.809. Hierdoor komt de ratio op 1.0 te staan en valt deze weer binnen klasse C, voldoende.

Kengetallen

Op basis van aanpassing van artikel 11, lid 3 van het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten worden met ingang van 17 juli 2015 diverse kengetallen opgenomen in de begroting en het jaarverslag. Deze kengetallen zijn hieronder opgenomen en waar nodig toegelicht. Deze kengetallen staan ook in paragraaf 4.4. opgenomen inclusief de door de provincie gehanteerde normeringen.

Kengetallen	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Raming 2019	Raming 2020	Raming 2021
Netto schuldquote	50%	59%	64%	65%	66%	64%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle leningen	52%	61%	66%	67%	67%	65%
Solvabiliteitsratio	40%	33%	29%	28%	27%	28%
Structurele	-0,50%	1,59%	-0.58%	-1.14%	-0,67%	0.18%

exploitatie ruimte						
Grondexploitatie	3,3%	1,4%	0,67%			
Belastingcapaciteit	89,83%	84,69%	86,01%			

Netto schuldquote en Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle leningen $(A+B+C-D-E-F-G)/H*100\%$

De netto schuldquote geeft inzicht in het niveau van de schuldenlast van de medeoverheid ten opzichte van de eigen middelen. Het geeft zodoende een indicatie in welke mate de rentelasten en aflossingen op de exploitatie drukken.

De netto schuldquote wordt berekend door het totaal van de vaste schulden (A) plus het totaal van de netto vlottende schulden (B) plus het totaal van de overlopende passiva (C) minus het totaal van uitzettingen met een rentetypische looptijd van één jaar of langer ('s Rijks schatkist, Nederlands schuld papier, overige uitzettingen)(D) minus totaal uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan 1 jaar (E), minus totaal van alle liquide middelen (F), minus totaal overlopende activa (G) en dit alles gedeeld door het saldo van de baten exclusief de mutaties op de reserves (H). Bij de Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle leningen wordt (D) het totaal van alle financiële activa met uitzondering van de kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen, gemeenschappelijke regelingen en de overige verbonden partijen.

Solvabiliteitsratio: $(A/B)*100\%$

De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin de medeoverheid in staat is aan zijn financiële verplichtingen te voldoen. De solvabiliteitsratio wordt berekend door het totale eigen vermogen (A) te delen door het totaal van de passiva (B).

Grondexploitatie: $(A/B)/C*100\%$

Dit kengetal geeft weer hoe de waarde van de grond zich verhoudt tot de totale (geraamde) baten. Het kengetal grondexploitatie wordt berekend door het totaal van de Niet In Exploitatie Genomen Bouwgronden en het totaal van de bouwgronden in exploitatie te delen door het totaal van de baten (artikel 17 onderdeel c BBV).

Structurele exploitatie ruimte: $((B-A)+(D-C))/E$

Dit kengetal is van belang om te kunnen beoordelen welke structurele ruimte een gemeente heeft om de eigen lasten te dragen, of welke structurele stijging van de baten of structurele daling van de lasten daarvoor nodig is. Voor de beoordeling van het structurele en reële evenwicht van de begroting wordt het onderscheid gemaakt tussen structurele in incidentele lasten.

Het kengetal structurele exploitatie ruimte wordt berekend door het totaal structurele baten minus (B) het totaal structurele lasten (A) plus het totaal van structurele onttrekkingen (D) minus het totaal van structurele toevoegingen (C) te delen door het totaal van de baten exclusief de mutaties op de reserves (E).

Belastingcapaciteit $(E/F)*100\%$

De belastingcapaciteit geeft inzicht hoe de belastingdruk in de gemeente zich verhoudt ten opzichte van het landelijke gemiddelde. De uitkomst van de berekening van dit kengetal is voor het jaarverslag hetzelfde als bij de begroting.

Het kengetal belastingcapaciteit wordt berekend door de totale woonlasten voor een gezin bij gemiddelde WOZ-waarde (E) te delen door de woonlasten landelijk gemiddelde voor een gezin in het voorafgaande begrotingsjaar (F). Waarbij E een optelling is van OZB-lasten voor een gezin bij gemiddelde WOZ-waarde (A), rioolheffing voor een gezin bij gemiddelde WOZ-waarde (B), afvalstoffenheffing voor een gezin (C), minus eventuele heffingskorting voor een gezin (D).
 $E=A+B+B-D$